

DIÓSZEGI SZABÓ Pál*

„Pax Byzantina” – Szent István király bizánci politikája és előzményei

Absztrakt

A magyar–bizánci kapcsolatokat nem csupán a Róma és a pápaság felé való tájékozódás határozta meg, hanem a bolgár–bizánci háborúban való magyar állásfoglalás is. Míg Géza nagyfejedelem (972–997) a bolgárokat támogatta és dinasztikus kapcsolatot épített ki, addig fia, István (997/1000–1038) – külpolitikai irányváltással – II. Baszileiosz bizánci császárral (976–1025) lépett szövetségre, támogatva a bolgárok elleni hadjáratát. Ez kölcsönös érdek lehetett, mert a magyar király, a területi hatalomért való küzdelmében, ekkoriban szembekerült görögkeresztény érdekeltségű, de bolgárbarát magyarországi törzsi államokkal. István, miközben felszámolta az erdélyi Gyula, Keán és Ajtony államait, a magyar–bizánci kapcsolatokat szorosabbra fűzte, amelyben dinasztikus házasság is helyett kapott. Udvarában görög nyelvű írásbeliség is létezett. Bár a Magyar Királyság nem lett a Bizánci Nemzetközösség része, az egyházszervezetben körvonalazódott egy Turkiai Metropolitanátus, amely a konstantinápolyi pátriárka égisze alatt jött (volna) létre. Mindez azt mutatta, hogy a római irány dominanciájával a két keresztény rítusú egyház békésen létezett egymás mellett, a „suum cuique tribuere” római jogi alapelvének megfelelően.

1. Nyugati politika, keleti rítusú feleség: Géza nagyfejedelem kora

Szent István apja, Géza, Taksony nagyfejedelem fia, tanult elődje külpolitikai kudarcaiból. A nyugat-európai, külföldi „kalandozó” hadjáratokat leállította, a korábban rendszeresen tájékoztató nyugati források híradásai megszűnnek. Az 955. évi augsburgi csatavesztés híre Bizáncig is eljutott.¹ A bizánci krónikaíró, Joannész Szküllitzész *Történeti összefoglalás* (Σύνοψις Ἱστοριῶν) című munkájában megemlékezett erről és e krónika Madridban őrzött, 12. századi, illusztrált példányában (*Codex Græcus Matritensis Ioannis Skylitzes*) egy miniatúrát is kapott a magyar Bulcsú vezér speciális kivégzése (135r).²

* A szerző történész, jogtörténész (PhD), az SZTE-MGK adjunktusa, a KNRF tudományos munkatársa.

¹ BÁCSATYAI Dániel: *Bulcsú*. Corvina Kiadó, Budapest, 2024, 139., 142.

² Lásd: DIÓSZEGI SZABÓ Pál: „fogságba került, és ... ágasra húzatta” – A bizánci források jogi szóhasználata és az akasztás végrehajtásának bizánci gyakorlata Bulcsú kivégzése kapcsán. In SÁRY Pál (szerk.): *Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Juridica et Politica* 30/1–2. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012, 161–185.; DIÓSZEGI SZABÓ Pál: *Karó vagy bitófa? A bizánci források jogi szóhasználatáról Bulcsú kivégzése kapcsán*. In KISS Attila – PITI Ferenc – SZABADOS György (szerk.): *Középkortörténeti tanulmányok* 7. VII. Medievisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2011. június 1–3.) előadásai. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely (2012), 545–566.

1. kép. Bulcsú kivégzése (Codex Græcus Matritensis Ioannis Skylitzes)

Keleten, még Taksony nagyfejedelem idején, a Bizánc elleni hadjáratok lezárását a 971. évi arkadiupoliszi (ma: Lüleburgaz) vereség hozta el. A hely Isztambultól (Konstantinápoly) kb. 80 km-re nyugatra fekszik. Ezt a csatát általában csak magyar vereségnek szokta a szakirodalom emlegetni, holott nem csupán magyar sereget érintett. Ebben – a bizánci és a Rusz állam közötti összecsapásban – az utóbbi oldalán vettek részt magyar csapatok. I. Joannész (Tzimiszkész) császár (969–976) és a bizánci sereg győzelmet aratott a Rusz és szövetségesei (bolgár, besenyő és magyar) fölött!³ Erről a már idézett madridi képes krónika szintén egy miniatúrát tett közzé (167r).⁴

2. kép. Az arkadiupoliszi csata (Codex Græcus Matritensis Ioannis Skylitzes)

³ Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai (=ÁKMTBF) XVI/5. 87.; DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 87.

⁴ https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10625/?sp=278&st=image&r=0.268,0.647,0.75,0.316,0

Géza tehát tanult elődje kudarcából és leállt a déli irányú hadjáratokkal Bizánc ellen. Közvetlenül nem is avatkozott bele a szomszédok háborúiba. Helyette a diplomáciai kapcsolatokat kezdte építeni, amelyben a kereszténységhez való közeledése lett a fő út.

A két nagyhatalom, a Német-római Császárság és Bizánc közül, igen bátor és első lépésként, a németek felé közeledett. I. (Nagy) Ottó császár (962–973) ezt szívesen elfogadta és 972-ben térítő püspököt is küldött Brúnó Sankt Gallen-i szerzetes személyében. Ő keresztelte meg Gézát, aki az István, Géza öccse pedig a Mihály nevet kapta.⁵

Bizánc ekkoriban a virágkorát élte, a birodalom történelmének ez a közép-bizánci időszaka, az ún. makedón reneszánsz keretében, amely a kulturális felvirágzást is magával hozta. A Makedón-dinasztia új törvényes uralkodója, II. (Bolgárölő) Baszileiosz (976–1025) uralkodása kezdetén a Magyarország keleti irányában feljövő új hatalom, az oroszok keleti keresztény hitre térítését indította meg. Ez azonban már a bolgár kérdéshez is kapcsolódott. Ebben a konfliktusban fontos kérdés volt, hogy Géza nagyfejedelem merre tájékozódik?⁶

A Magyar Nagyfejedelemségnek a görög kereszténység felé történő elmozdulásával a Kijevi Rusz és a Balkán népeinek vallási központjai egységesen Konstantinápoly irányába mutattak volna. A fiatal magyar állam keresztény orientációja kapcsán azonban nemcsak Közép-Európában, hanem a Balkánon és Kelet-Európában is verseny volt a kereszténység két rítusa között, különösen a bolgár függetlenség kapcsán.

Az új bizánci császár balkáni fő célja az Első Bolgár Cárság végleges megsemmisítése volt. (Nagy) Sámuel (997–1014) felvette a bolgár cári címet, szembefordult a bizánci császárral. A politikai váltás együtt járt volna a vallási váltással is. Felillant az ohridi központú bolgár egyház nyugati rítusú irányultsága, ahogyan már Borisz fejedelem idején is volt már erre példa a bolgár történelemben.⁷ Sámuel cár is elhagyta volna a keleti rítust is. Kevésbé ismert tény, hogy 982-ben VII. Benedek pápa koronát is küldött. Baszileiosz császár felismerte ennek a veszélyét és a jól bevált szövetségi taktikához fordult, katonai segítséget kért a Kijevi Rusz államtól. 989-ben a lázadó bolgárokat rusz segítséggel Abüdosznál legyőzte. Vlagyimir kijevi nagyfejedelem (978/980–1015), pedig „cserébe” megkapta a bizánci császár hűgának, Annának a kezét. (Nagy) Szent Vlagyimir a kijevi megkeresztelkedését követően vehette feleségül Annát.⁸ Első alkalommal fordult elő, hogy idegen dinasztíába házasodott be bizánci hercegnő. Vlagyimir pedig felvette a bizánci kereszténységet.

A bolgár ügy a magyar külpolitikai viszonyokat is polarizálta, sőt Géza fiának, I. Szent István királynak az uralkodását is végigkísérte.

Géza nagyfejedelemnek Bizánccal való viszonya három fő pontban összegezhető. 1) A német orientáció választása. 2) A Róma felé való fordulása. 3) A bolgár függetlenség és elszakadás támogatása. Géza a bizánci–bolgár küzdelemben bolgárbarát politikát folytatott.

A Német-római Birodalom (Szent Római Birodalom) és a Bizánci nagyhatalom egymás elleni küzdelmében ettől kezdve, egészen a 12. század végéig, ott volt a magyar állam fölötti hegemoniáért folyó vetélkedés is.

⁵ SZOVÁK Kornél: *Szent István. Sorsfordítók a magyar történelemben*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2018, 13.; DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 88.

⁶ DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 88.

⁷ I. Borisz fejedelem (852-889) a konstantinápolyi pátriárkával való viszálya miatt a római pápához fordult, a bolgár egyház kiépítésében. I. Miklós pápa terjedelmes levelet is írt a nemrég megkeresztelkedett uralkodónak a kereszténység nyugati tételeiről, megválaszolva Borisz 106 kérdését.

⁸ Georg OSTROGORSKY: *A bizánci állam története*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 255.

A nyugati térítés mellett, Géza idejében a bizánci kereszténység is elérte az országot. Nem elhanyagolható tény a bizánci Hierotheosz missziója sem, amelynek során magyar földön bizánci püspök térítő tevékenységet végzett 950 körül. Szkülitész munkája szerint őt maga a konstantinápolyi pátriárka, Theophülaktosz szentelte fel Turkia püspökévé, és őt Gyula vezér, aki Bulcsú után az udvarban járt, „hazavitte”, vagyis magával vitte.⁹ Ez az ún. Turkiai Metropolitanátus a konstantinápolyi pátriárka égisze alatt jött (volna) létre. Baán István szerint a Turkiai Metropolitanátusnak joghatósága volt a keleti ortodox egyházi rendszer felett a Magyar Királyság egész területén.¹⁰

Géza uralmának igen érdekes és ambivalens tényezője a Sarolttal való házassága is. Ha ennyire Bizánc ellenesnek mondjuk a nagyfejedelem külpolitikáját, akkor a legközvetlenebb kapcsolata, a házassága hogyan születhetett meg a keleti rítust követő Sarolttal? Ő nem külsországból származott, hanem az édesapja az az erdélyi Gyula volt, aki Bulcsú vezért követve személyesen járt Konstantinápolyban, és a vezért VII. Bíborbanszületett Konstantin császár (905–959) keresztelt meg!¹¹

Bulcsú vezér császári keresztelését a már említett madridi Szkülitész krónika is ábrázolta (134v).¹²

3. kép. Bulcsú vezér megkeresztelése (Codex Græcus Matritensis Ioannis Skylitzes)

Mindezeket a Géza udvarában tartózkodó nyugati keresztény missziós egyházi személyek nem jó szemmel nézték. Például Querfurti Bruno sem, aki a térítő útján a besenyők felé, a

⁹ ÁKMTBF XVI/5. 85.; DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 87.

¹⁰ BAÁN István: „Turkia metropolíája”. Kísérlet a Szent István-kori magyarországi orthodox egyházszervezet rekonstrukciójára. In.: H. TÓTH Imre (szerk.): *Az ortodoxia története Magyarországon a XVIII. századig*. JATE, Szeged, 1995, 19–26.

¹¹ DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 85.; BÁCSATYAI 2024, 103., 110.

¹² *Codex Græcus Matritensis Ioannis Skylitzes*, fol. 134v.

https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10625/?sp=278&st=image&r=0.268,0.647,0.75,0.316,0

magyar udvarban is időzött. Azt írta 1008 körül: „Az egész királyságot a kezében tartotta.” (Totum regnum manu tenuit.) „Férjét, és ami férjé volt, maga kormányozta.” Magyarországon Sarolt, aki „az egész országot egy férfi kezével tartotta hatalmában”, vezetése alatt a keresztény hit „pogánysággal vegyült”, és „rosszabb kezdett lenni a barbárságnál ez a tétlen bágyadt kereszténység” (Thoroczkay Gábor fordítása).¹³

Fontos megjegyeznünk, hogy Querfurti Brúnó megjegyzése szerint ugyan a görög keresztény Sarolt fejedelemszony irányította ekkoriban Géza fejedelmet és az ország külkapcsolatait is, ugyanakkor ez mégsem járt a Bizánc felé való közeledéssel. Ugyanis végleges maradt a választott nyugati orientáció és az onnan való keresztény térítés megkezdése. Más szóval, Géza a magánéletet és közéletet szépen elválasztotta.

Annak fényében kell értékelnünk Géza nyugat felé, Róma felé való fordulásának nagyságát is, hogy közben görögkeleti rítust követő felesége volt! A kettő nem zárta ki egymást, sőt, tulajdonképpen a kettős hatás egyformán érvényesült a korai Magyar államban.

Mivel Géza Saroltnak adta Veszprém területét – amely később mindig is királynéi birtok maradt –, itt Sarolt körkápolt és egy görög rendházat alapított az Istenanya, Örökké Szűz Mária (Nagyboldogasszony bazilika) tiszteletére. Ide hozhatott görög papokat is magával. Mindenesetre görög rítusú apácakolostor létesült Veszprémvölgyben, amelyet az ismert – és későbbi latin átiratban is fennmaradt – görög nyelvű alapítólevél szerint maga „a keresztény Sztephanosz, aki egész Ungriának a királya” alapította (Στέφανος χριστιανός ὁ καὶ κράλης πάσης Οὐγγρίας).¹⁴

Máig eldöntetlen kérdés az, hogy e név Gézát vagy inkább fiát, a keresztény István királyt jelölte-e? Az alapítólevélben ugyanakkor olyan szabadságot is kap a monostor, hogy „azokat, akik nem akarnak a szent monostor fönnhatósága alatt lakni, a fejedelemszony és a nővérek rendelete nélkül üzzék ki...” (Moravcsik Gyula fordítása).¹⁵ Ez a „fejedelemszony” (ἡγουμένη) titulus – véleményem szerint – inkább utal Géza feleségére, mintsem Istvánéra, Gizellára. Az alapítólevél léte azt is mutatja, hogy kísérlet történt a görög nyelvű írásbeliség meghonosítására is, kevés sikerrel.¹⁶

Nagyon fontos lehetett Sarolt külpolitikai irányító tevékenysége, ebben minden bizonnyal Gézát is befolyásolta. Ennek bevált korabeli módja – a háborúskodás mellett – a házassági politika. A gyermekeik „jó irányokba való” kiházásítása. Itt Géza bolgárbarát irányja egyértelműen Bizánc-ellenes irányú volt.

Ugyanis Géza és Sarolt második leányát a bolgár Sámuel cár fiához, a trónörökshöz, Gavril Radomirhez adták feleségül. A bolgár források Magyar Margitnak nevezik.¹⁷ Azonban ez a bolgár–magyar dinasztikus kapcsolat megszakadt. A feleséget még várandósan hazaküldték a bolgár udvarból. Talán házasságtörés gyanúja is szóba került, mindenesetre Margit itthon szülte meg gyermekét, Delján II. Pétert. Ez a bolgár sérelem már átvezet bennünket Géza nagyfejedelem utódjának, Vajk-István uralkodásának időszakára (1000–1038).

¹³ ÁKÍF 1999, 83.

¹⁴ ÁKMTBF XV., 80.; ÁKÍF 1999, 116.

¹⁵ ÁKMTBF XV., 80.; ÁKÍF 1999, 119.

¹⁶ SZOVÁK 2018, 47.

¹⁷ DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 89.

2. István király bizánci külpolitikai fordulata: a Pax Byzantina

A Szent István királyra vonatkozó bizánci forrásaink szűkösek. A latin nyelvű forrásokban, ha a legendáit olvassuk, a szent életrajzban bizánci rítusú hatás nem szerepel. Ebből szempontból csak az apát, Gézát említették meg, Sarolt, az anya szóba sem került! Sarolt szerepére mégis ki kell térni István nevelésében. Talán egy momentumban ragadható meg a hatása: a Bizánc felé való közeledésében. Mert a király teljes fordulatot hajtott végre a bizánci külpolitikájában: kibékült II. Baszileiosszal. 1002-ben keleti irányváltással, szövetségre lépett a császárral. Saját megnevezésemmel élve, a bizánci béke, a „Pax Byzantina” évtizedei kezdődnek a magyar–bizánci kapcsolatokban.

Ez a kölcsönös külkapcsolat két fontos tényezőtől áll.

1) A bizánci császárnak, II. Baszileiosznak jól jött ez a friss magyar szövetség a bolgárok hátában. Hiszen a császár már évről évre hadjáratokat indított a bolgár állam megtörésére. 1014-ben Kleidionban megsemmisítő győzelmet aratott felettük. Sámuel cár megmenekült, de a hadserege fogságba került. A hagyomány szerint itt érdemelte ki a császár a Bolgárölő (ὁ Βουλγαροκτόνος) nevet.¹⁸ 1015-ben pedig István király csapatai részt vettek a hadjáratban és a bolgár főváros, Ohrid ostromában is.¹⁹

2) A magyar–bizánci szövetség másik oldala pedig jól jött István király kezdődő háborújához is a bolgár szövetségben lévő törzsi államokkal szemben. A magyar király, a területi hatalomért való küzdelmében, szembekerült a görög keresztény érdekeltségű, de bolgárbarát magyarországi törzsi államokkal. Azt tudjuk, hogy az erdélyi Gyula, illetve Keán – bolgár érdekeltségű, dél-erdélyi területe élén – a Bizánc ellen harcoló Sámuel bolgár cár szövetségesei voltak.²⁰

Az egyik legnagyobb államot az erdélyi Gyula vezette, aki az egész Erdőntúli országot kormányozta. A Képes Krónika szerint 1002-ben István elfogta Gyula vezért feleségével és két fiával és Magyarországra küldte őket.²¹

Ezután indult a másik állam, a „bolgárok és szlávok fejedelme”, Keán ellen. István győzelme során nagymennyiségű bizánci eredetű kincset szerzett: a Képes Krónika szerint aranyoltárok, kereszték, kelyhek és a legtisztább arannyal átszőtt főpapi ruhák, amelyekből a székesfehérvári bazilikát látta el.²² Az aranyfonállal való hímzés a bizánci művészet egyik mintapéldája volt Európában.

A harmadik erős törzsi állam Ajtonyó volt, amelyet a Körös folyó, az erdélyi részek egészen le Szörényig, Viddinig határoltak. Ajtony vezért Viddinben keresztelték meg, a Maros folyón uralma alatt tartotta a sószállítást. A tartományban egyetlen, Keresztelő Szent János görög monostor is volt, Marosvárbán, amelyet Ajtony alapított. Csanád vezér 1028 körüli győzelme a nagyobb Gellért-legendában olvasható, illetve az is, hogy nem üldözte el a görög

¹⁸ OSTROGORSKY 2003, 258.; ÁKMTBF XVI/8, 92.

¹⁹ DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 90.

²⁰ DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 90.

²¹ *Az államalapítás korának írott forrásai.* (=ÁKÍF) Az előszót írta, a szövegeket válogatta, a kötetet szerk.: KRISTÓ Gyula. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 15.), Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 1999, 371.

²² ÁKÍF 1999, 372–373.

szertetéseket, hanem Oroszlánosra áttelepítette.²³ Ez is jól mutatta a két rítus egymás mellett élését.

I. István király bizánci külpolitikáját tehát nem szabad csupán az (atyai!) német orientáció felől szemlélnünk. Ugyanis a királyt a bizánci–bolgár háború folytatása ismételt (anyai!) állásfoglalásra készítette. Csanád vezér és István győzelmei megakadályozták Gyula és Keán területeinek bolgár kézre kerülését is.

A koronázással és a királyi címmel – ebből a szempontból is – új korszak kezdődött. István nagyfejedelmi hatalmának megszilárdulását jelezte. 1000-ben a Magyar Királyság egyházjogilag a Róma központú kereszténységhez csatlakozott, nem pedig a bizáncihoz. A híres bizantinológus, Dimitri Obolensky fogalmával élve, ezzel az ország nem a „Bizánci Nemzetközösség” része lett, mint például a Kijevi Rusz.²⁴

A király felesége, Gizella is ezt a nyugati irányt mélyítette el. Csak röviden utalok arra, hogy a nagyobb István legenda külön megemlítette, hogy a királyné a kereszténység iránt milyen buzgó és jótevő volt: *„arról a mai napig tanúskodnak számos egyházi keresztjei, edényei és csodálatos mesterséggel készített vagy szőtt oltári ékességei”*.²⁵

4. kép. A koronázási palást

Ebben a kontextusban érdekes az is, hogy a koronázási palást aranyszálas hímzésének anyaga bizánci bíborselyem. A paláston olvasható, hexameterben írott felirat szerint 1031-ben Szent István király és Gizella királyné rendelte meg a székesfehérvári Szűz Mária egyház számára. Hímzési technikája bizánci, még Györffy György megállapítása szerint is valószínű, hogy a veszprémvölgyi görög apácakolostorban készült, ez magyarázhatná meg azt a hagyományt, hogy maga Gizella királyné is dolgozott rajta. Talán ez is jól mutatja a nyugati

²³ ÉRSZEGI 1983, 82.; DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 90.

²⁴ DIÓSZEGI SZABÓ 2022, 89.

²⁵ ÉRSZEGI 1983, 27.

irány választása mellett a két egyház békés egymás mellett élését is. Erre több példát találunk Szent István cselekedeteiben.

1018-ban a király megnyitotta a Jeruzsálembé vezető szárazföldi zarándokutat és négy szállóházat is alapított, az egyiket Konstantinápolyban! Szent István király nagyobb legendáját olvasva, az a nyugati és keleti egyházzal való kiegyenlített és támogató kapcsolatot mutatja. Azonban nemcsak Jeruzsálemben alapított szerzeteskolostort, hanem Rómában is, István első vértanú nevére gyülekezetet állított, viszont Konstantinápolyban „*épült templomot adományozván minden hozzávalóval*”.²⁶

A magyar–bizánci politikájának fontos eleme lett volna a dinasztikus kapcsolat létesítése a bizánci uralkodóházzal. Bizánci forrás híján, Szent Imre herceg legendája ad némi támpontot, amely megemlíti, hogy Imre herceg számára atyai rendelkezésből „*királyi nemzetségből származó szüzet jegyezték el*”.²⁷ Azt viszont a Szent Margit legendából tudjuk meg, hogy Imre jegyese/felesége a bizánci császár leánya volt. De „*kinek mikoron volna nemességes jegyese, görög császárnak leánya [...] az ő jegyesével szeplőtelen megtarták a tisztaságnak szüzességét ő életüknek mindennapiban*”.²⁸ A jegyes/feleség személye máig rejtély.

1025 decemberében István király szövetségese, II. Baszileiosz császár meghalt. Mivel ő nőtlen volt, öccse és társuralkodója, VIII. Konstantin császár (1025–1028) lett az utóda. Imre herceggel kapcsolatban Eudokia, Zoé és Theodóra nevű leányai jöhetnek ebben a tekintetben szóba. A kört tovább szűkíthetjük, mivel tudjuk, hogy Zoé – három házasságával – 22 évig volt császárné, Theodóra pedig ezt követően 18 hónapig uralkodott, mint a makedón dinasztia utolsó uralkodója, 1056-ig.²⁹

Egyedül a legidősebb lány, Eudokia lehet esélyes, akiről viszont azt tudjuk, hogy egy himlőfertőzés után, eltorzult kinézetű volt és végül apáca lett. A krónikás és filozófus államférfi, Mikhaél Pszellosz szerint a gyermekkorában betegsége következtében hegekkel borított arcú leány természeténél és szelleménél fogva is szelídebb volt. Már fiatalon elhatározta, hogy kolostorba vonul.³⁰ A Bizánc kutató Georg Ostrogorsky is megjegyezte, hogy „*Eudokia, akinek az arcát himlő csúfította el, apácafátyolt öltött*”.³¹ Konkrétabb (bizánci) forrás hiányában, nem valószínű, hogy ő lett volna az a görög jegyes vagy feleség – bár egy ilyen emberi tragédia hátterében – közvetlenül megmagyarázható volna Imre hercegnek a legendájában hangsúlyozott és jól ismert szüzességi fogadalma, amelyben „*felesége szüzességét romlatlanul megőrizte*”,³² és Eudokia pedig akár a veszprémvölgyi apáca kolostorban is otthonra talált volna.

VIII. Konstantin császár rövid egyeduralmása alatt nem folytatott jelentős vagy különálló „magyar politikát”. Utódja, III. Rómanosz császár (1028–1034) VIII. Konstantin veje, Zoé császárné első férje volt. Imre herceg szempontjából fontos tény volt, hogy III. Rómanosz császár házassága gyermektelen maradt, így tőle sem származhatott görög feleség. 1031-ben pedig Imre herceg halt meg. III. Rómanosz halála után Zoé második férje, a fiatal IV. Mikhaél

²⁶ ÉRSZEGI 1983, 29.

²⁷ ÉRSZEGI 1983, 64.

²⁸ ÉRSZEGI 1983, 125.

²⁹ OSTROGORSKY 2003, 287., 291., 298.

³⁰ <https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ23914/html>

³¹ OSTROGORSKY 2003, 287.

³² ÉRSZEGI 1983, 64.

császár (1034–1041) lépett trónra, akinek uralma pedig már István király uralkodási időszakát zárta le.³³

Jól látjuk azt is, hogy az egymást követő bizánci császárok időszakában István király sosem lépett újra a bolgár szövetség felé, de még a bolgár függetlenség támogatásának útjára sem. Megmaradt mindvégig a jó bizánci kapcsolat a két ország között.

A Pax Byzantina korszakának bemutatását egy olyan jól ismert forrásrészlettel zárom, amely megmutatja, hogy Szent István keresztény államában a két rítus szépen megfér egymással. „Hiszen melyik görög kormányozhatná a latinokat görög szokás szerint vagy melyik latin kormányozná a görögöket latin szokás szerint? Semelyik.” (Bollók János fordítása.³⁴) Azaz, mindenkinek a maga jogát kell alkalmaznia. Nézetem szerint Szent István király az *Intelmekben* (8. fejezet) a római jogi „*suum cuique tribuere*” alapelvét hangsúlyozta itt kánonjogi-közigazgatási jogi értelemben.³⁵

Források

Az államalapítás korának írott forrásai. (=ÁKÍF) Az előszót írta, a szövegeket válogatta, a kötetet szerk.: KRISTÓ Gyula. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 15.) Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 1999.

Árpád-kori legendák és intelmek. Kiad.: ÉRSZEGI Géza, ford.: CSÓKA J. Gáspár, ÉRSZEGI Géza, KURCZ Ágnes, SZABÓ Flóris. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1983.

Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. (=ÁKMTBF) Összegejtötte, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta: MORAVCSIK Gyula. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

Szakirodalom

BÁCSATYAI Dániel: *Bulcsú.* Corvina Kiadó, Budapest, 2024.

BAÁN István: „*Turkia metropóliája*”. *Kísérlet a Szent István-kori magyarországi orthodox egyházszervezet rekonstrukciójára.* In.: H. TÓTH Imre (szerk.): *Az ortodoxia története Magyarországon a XVIII. századig.* JATE, Szeged, 1995. 19–26.

DIÓSZEGI SZABÓ Pál: A magyar-bizánci kapcsolatok az Árpád-korban. In.: *Királyok és Szentek. Az Árpádok kora.* Magyarságkutató Intézet, Budapest–Székesfehérvár, 2022, 83–107.

DIÓSZEGI SZABÓ Pál: „*fogságba került, és ... ágásra húzatta*” – A bizánci források jogi szóhasználata és az akasztás végrehajtásának bizánci gyakorlata *Bulcsú kivégzése kapcsán.* In SÁRY Pál (szerk.): *Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Juridica et Politica* 30/1–2. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012, 161–185.

³³ OSTROGORSKY 2003, 287., 288., 289.

³⁴ ÁKÍF 1999, 138.

³⁵ Ulpianus ókori római jogtudós három jogi alapelveinek egyike: „*Mindenkinek megadni a magáét.*”

DIÓSZEGI SZABÓ Pál: *Karó vagy bitófa? A bizánci források jogi szóhasználatáról Bulcsú kivégzése kapcsán.* In KISS Attila – PITI Ferenc – SZABADOS György (szerk.): *Középkortörténeti tanulmányok* 7. VII. Medievalisztikai PhD-konferencia (Szeged, 2011. június 1–3.) előadásai. Szeged, Szegedi Középkorász Műhely, 2012, 545–566.

Georg OSTROGORSKY: *A bizánci állam története.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

SZOVÁK Kornél: *Szent István. Sorsfordítók a magyar történelemben.* Kossuth Kiadó, Budapest, 2018.

Internetes forrás

<https://www.degruyterbrill.com/database/pmbz/entry/PMBZ23914/html> (Letöltés: 2025. XII. 23.)

A képek forrása

Codex Græcus Matritensis Ioannis Skylitzes (Biblioteca Nacional de España, MSS Graecus Vitr. 26-2)

https://www.loc.gov/resource/gdcwdl.wdl_10625/?sp=278&st=image&r=0.268,0.647,0.75,0.316,0 (Letöltés: 2024. II. 3.)

A koronázási palást:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Magyar_koron%C3%A1z%C3%A1si_pal%C3%A1st

(Letöltés: 2024. III. 5.)